

Umeå universitet, rektor
901 87 Umeå

Luntmakargatan 13, Box 7851,
SE-103 99 Stockholm, Sweden
Tfn/Phone: +46 8 563 085 00
Fax: +46 8 563 085 50
hsv@hsv.se, www.hsv.se

Teresa Edelman
08-563 085 34
teresa.edelman@hsv.se
BESLUT

2009-01-16
Reg.nr 31-5638-08

Behandling av en doktorand vid Umeå universitet – uppföljning av Högskoleverkets beslut den 25 augusti 2008, reg.nr 31-5300-07

Rätten till handledning och andra resurser för utbildning på forskarnivå.

Bakgrund

NN anställdes 1998 vid Umeå universitet som universitetsadjunkt vid institutionen för klinisk mikrobiologi. Hon antogs den 27 oktober 1999 som doktorand vid institutionen och fick då en anställning som doktorand för att genomföra sin forskarutbildning. Den 31 maj 2002 frånträdde hon på egen begäran doktorandanställningen och återgick till arbetet som adjunkt på heltid. Hon avlade licentiatexamen i september 2002 och avsåg att fullfölja sin forskarutbildning.

Hon anmälde universitetet hos Högskoleverket för bl.a. fräntagning av forskningsmöjligheter och för att hon har blivit förhindrad att disputera.

I beslutet den 25 augusti 2008 konstaterade Högskoleverket att universitetet har ansvar för NNs forskarutbildning, men att NN och hennes handledare har haft olika uppfattningar om hur forskarutbildningen bör bedrivas, om villkoren för hennes disputation och även om rätten till fortsatt handledning och andra resurser för utbildningen. I den föreliggande situationen ville Högskoleverket inte föregripa fakultetsnämndens fortsatta åtgärder och bedömningar utan anmodade Umeå universitet att senast den 24 november 2008 redovisa ärendets fortsatta handläggning.

Universitetets redovisning

Universitetet har hänvisat till fakultetsnämndens beslut den 7 oktober 2008. Enligt beslutet har fakultetsnämnden inte tagit upp ärendet till prövning. Nämnden har motiverat sitt beslut med att NN under en tid om sammanlagt mer än fyra år (51 månader under höstterminen 1999 – vårterminen 2006) erhållit handledning och andra resurser. Någon förlängning av utbildningstiden är enligt nämnden inte aktuell. Hennes rätt till handledning och andra resurser har därför upphört. Nämnden anser sig därför inte kunna fatta något beslut om indragning av NNs

rätt till handledning. Nämnden har vidare påpekat att NNs rätt att avlägga doktorsexamen inte berörs av det faktum att hon har utnyttjat sin utbildningstid.

Universitetet har i sitt yttrande dessutom tillagt i huvudsak följande. Krav kan inte ställas att högskolan ska fatta ett särskilt beslut om att rätten till handledning upphört i fall där doktoranden erhållit handledning under erforderlig tid. Med ett sådant resonemang skulle en doktorand som inte blir färdig att avlägga doktorsexamen inom de stipulerade fyra åren ha rätt till handledning och andra resurser under evinnerlig tid utan att något beslut om förlängning av utbildningstiden har fattats.

Högskoleverkets bedömning

Gällande bestämmelser

Enligt 6 kap. 31 § högskoleförordningen har doktoranden rätt till handledning under utbildningen, så länge inte fakultetsnämnden med stöd av 37 § beslutar något annat.

I 37 § regleras rätt till handledning och andra resurser enligt följande. Om en doktorand i väsentlig utsträckning åsidosätter sina åtaganden enligt den individuella studieplanen, ska fakultetsnämnden besluta att doktoranden inte längre ska ha rätt till handledning och andra resurser för utbildningen. Innan ett sådant beslut fattas ska doktoranden och handledarna ges möjlighet att yttra sig. Prövningen ska göras på grundval av deras redogörelser och annan utredning som är tillgänglig för fakultetsnämnden. Vid bedömningen ska det vägas in om fakultetsnämnden har fullgjort sina egna åtaganden enligt den individuella studieplanen. Beslutet ska vara skriftligt och motiverat.

Av 38 § framgår att om resurserna för utbildningen har dragits in enligt 37 § kan doktoranden efter ansökan hos fakultetsnämnden under vissa förutsättningar få tillbaka sin rätt till handledning och andra resurser.

I 6 kap. 48 § anges att fakultetsnämnden själv ska besluta i frågor om rätt till handledning och andra resurser, men i övrigt får delegera sina uppgifter.

Ett beslut att dra in resurser för en doktorands utbildning och ett beslut att en doktorand inte ska få tillbaka resurserna kan enligt 12 kap 2 § första stycket 8 samma förordning överklagas till Överklagandenämnden för högskolan (ÖNH).

Enligt 6 kap. 30 § högskoleförordningen ska fakultetsnämnden ha det övergripande ansvaret för utbildningens kvalitet, effektivitet, uppläggning, studieplaner och handläggning samt för samordningen av kurser och utbildning av handledare. Fakultetsnämnden ska också ha allmän tillsyn över utbildning på forskarnivå.

I 6 kap. 36 § högskoleförordningen anges följande om hur utbildningen ska dokumenteras och följas upp. För varje doktorand ska det upprättas en individuell studieplan. Den ska beslutas av fakultetsnämnden efter samråd med doktoranden och hans eller hennes handledare. Den individuella studieplanen ska innehålla

1. en tidsplan för doktorandens utbildning,
2. uppgifter om hur doktorandens handledning är organiserad,
3. en beskrivning av de åtaganden i övrigt som doktoranden och fakultetsnämnden har under utbildningstiden, och
4. vad som i övrigt behövs för att utbildningen hela tiden ska kunna bedrivas på ett effektivt sätt.

Den individuella studieplanen ska följas upp av fakultetsnämnden minst en gång varje år. Vid uppföljningen ska doktoranden och huvudhandledaren informera fakultetsnämnden om hur utbildningen framskrider. Fakultetsnämnden kan då eller vid något annat tillfälle när det är motiverat göra de ändringar i den individuella studieplanen som behövs. Utbildningstiden får förlängas bara om det finns särskilda skäl för det. Sådana skäl kan vara ledighet på grund av sjukdom, ledighet för tjänstgöring inom totalförsvaret eller för förtroendeuppdrag inom fackliga organisationer och studentorganisationer eller föräldraledighet. Innan en ändring görs ska doktoranden och handledarna ges möjlighet att yttra sig.

Doktoranden och huvudhandledaren ska skriftligen intyga att de har tagit del av den individuella studieplanen och de ändringar som görs i den.

Bedömningen

Högskoleverket anser att alla dessa bestämmelser syftar till att ge en antagen doktorand en hög grad av rättssäkerhet och tillförsäkra att doktoranden inte förlorar sin rätt till handledning utan en noggrann prövning i fakultetsnämnden.

För att uppnå bättre effektivitet i forskarutbildningen ansåg regeringen att den individuella studieplanens ”utformning och uppföljning bör ägnas närmare uppmärksamhet” (se prop. 1997/98:1, s. 102). Regeringen anförde vidare följande i dessa förarbeten till de nuvarande bestämmelserna om rätten till handledning.

(...) I det normala fallet, då studierna fortskridit på ett tillfredställande sätt, torde endast mindre justeringar av planen behövas.

Om allvarliga problem har uppstått bör dock uppföljningen också kunna ge underlag för en bedömning av i vilken mån doktoranden i fortsättningen bör ha tillgång till handledning och andra resurser.

(...)

Det bör alltså vara möjligt att besluta att en doktorand inte längre ska få ta högskolans resurser i anspråk, om doktoranden skulle ha mycket liten framgång i studierna, och detta inte beror på orsaker som föräldraledighet, sjukdom, militärtjänst eller liknande. Om doktoranden i väsentlig mån har misslyckats med att uppfylla sina åtaganden enligt den individuella studieplanen, bör fakultetsnämnden kunna besluta att doktoranden inte längre ska ha rätt till handledning, arbetsplats och övriga resurser, och det även innan den tid gått som motsvarar 160 poäng.

Beslutandet av en individuell studieplan förutsätter normalt samråd med doktoranden och handledaren. Eftersom fakultetsnämnden har det yttersta ansvaret måste nämnden besluta den individuella studieplanen även om en

överenskommelse inte kan uppnås (se också Högskoleverkets synpunkter i rapporten *Fakultetsnämndernas tillsyn över utbildningen på forskarnivå ur rättssäkerhetsperspektiv*, 2008:5 R, s. 57-58). När doktoranden och handledarna inte är överens om hur utbildningen ska fortsätta är det likväl fakultetsnämnden, som med utgångspunkt från den individuella studieplanen, ska granska varför utbildningen har dragit ut på tiden och om rätten till handledning kan anses förbrukad eller inte. Vid denna bedömning ska det vägas in om fakultetsnämnden har fullgjort sina egna åtaganden enligt den individuella studieplanen.

Ett annat syfte med bestämmelserna är att studierna ska läggas upp så att den effektiva studietiden kan begränsas till fyra år (prop. 1997/98:1, s. 90). Det finns dock ingen bestämmelse som reglerar studietiden eller anger att rätten till handledning upphör vid en viss tidpunkt. Det har lagts på fakultetsnämnden att se till att det finns förutsättningar för att utbildningen ska kunna slutföras inom fyra respektive åtta år (på halvtid). Om doktoranden inte är klar med sin utbildning inom den eftersträvade tiden ska fakultetsnämnden granska vad det har berott på och har då möjlighet att dra in doktorandens rätt till handledning. En så ingripande åtgärd får dock inte genomföras på ett annat sätt än genom det förfarande som föreskrivs i 6 kap. 37 § högskoleförordningen. Detta förfarande ger doktoranden en hög grad av rättssäkerhet genom att det förutsätter en allsidig utredning och tillförlitlig dokumentation samt föreskriver att doktoranden och handledaren ska ges möjlighet att yttra sig. I bestämmelsen finns också krav på att beslutet att dra in handledning ska vara skriftligt och motiverat. Ett annat inslag i detta förfarande, som tillgodoser rättssäkerhetskraven, är att ett sådant beslut kan överprövas av ÖNH, en domstolsliknande nämnd som förenar juridisk expertis med kunskap om högskoleverksamheten och är fristående från högskolan (se också den ovannämnda rapporten *Fakultetsnämndernas tillsyn...*, s. 67-70). Som anges i propositionen kan ett sådant beslut tas även innan den tid gått som motsvarar nuvarande 240 högskolepoäng. Det betyder dock inte att utgången av en sådan tid automatiskt medför att doktoranden förlorar sin rätt till handledning. För att det ska kunna ske måste fakultetsnämnden fatta ett särskilt beslut enligt den nämnda bestämmelsen. Utan ett sådant beslut har doktoranden som inte blir färdig att avlägga doktorsexamen inom fyra år rätt till fortsatt handledning. Fakultetsnämnden har dock i sådana situationer ansvar för att fatta beslut med stöd av 6 kap. 37 § högskoleförordningen. Högskoleverket anser alltså att Umeå universitets tolkning av bestämmelserna att doktorandens rätt till handledning upphör automatiskt efter fyra års heltidsstudier strider mot bestämmelserna om rätten till handledning i högskoleförordningen.

Av utredningen framgår att fakultetsnämnden har beslutat att inte ta upp NNs fall till prövning. Beslutet synes ha samma rättsverkningar som ett beslut om indragning av rätten till handledning, men utan de rättssäkerhetsgarantier som i högskoleförordningen har ställts upp för den typen av beslut. NN synes inte heller ha fått någon information om möjligheterna till överklagande av

fakultetsnämndens beslut. Hon har således inte tillförsäkrats den rättssäkerhet som reglerna om rätten till handledning är avsedda att ge. Universitetet måste kritiseras för det.

Högskoleverket anmodar universitetet att senast den 16 februari 2009 redovisa vilka åtgärder som har vidtagits med anledning av verkets ställningstagande.

På Högskoleverkets vägnar

Eva Westberg
Chefsjurist

Teresa Edelman
Verksjurist

Kopia för kännedom till
NN